

POHJOLAN LINNUT VÄRIKUVIN

– aikansa monumentti

Vuonna 1963 alkoi Otavan kustantamana ilmestyä lintukirjasarja, joka mullisti siihenastisen lintukirjakulttuurin. Aiemmin oli julkaistu lähinnä suppeita määrittyskirjoja, ja ainoa laajempi teos oli K. E. Kivirikon merkkiteos Suomen linnut, josta viimeinen painos oli ilmestynyt 1942.

Lintuharrastus oli ripeästi kasvamassa ja sen myötä tietoa oli kertynyt rutkasti lisää. Kaivattiinkin kipeästi teosta, jossa olisi samojen kansien välissä sen hetkinen lintutietous Suomesta ja muualtakin. Pohjolan linnun värikuvin (PLV) poisti tämän puutteen pitkäksi aikaa. Kirjasta ilmestyi 12 osaa, jotka julkaistiin pehmeäkantisina vihkosina. Teos julkaistiin sittemmin myös kahtena paksuna kirjana.

Lasse Kosonen

Kuinka PLV sai alkunsa, eli miten kustantajaan saatiin yhteys?

PL: Projekti oli oikeastaan kaksisuuntainen: Otava oli ostanut Ruotsista kalliit von Wrightien lintutaulut, ja se pääoma oli käyttämättömänä Otavalla. Meillä Olavi Hildénin kanssa oli unelma kaikenkattavasta lintukäsikirjasta, eikä silloin tietenkään tajuttu, kuinka kohtuuton urakka se tulisi olemaan. Kontaktit Otavaan olivat olemassa, koska olimme Hildénin kanssa (19-vuotiaina!, toim. huom.) toimittaneet Suuren lintukirjan ruotsalaisesta alkuperäisteoksesta, ja me sitten ehdotimme Otavalle uuden kirjan tekemistä. Otava lähti projektiin mielellään, koska siten tulisi käyttöä von Wrightien lintutauluille, ja kustantaja saisi niihin sijoitettuja rahoj takaisin.

Mistä tuli noin tylsä nimi kuin Pohjolan linnut värikuvin?

PL: Kustantajan vaatimus se oli. Halusivat kai korostaa von Wrightien värikuvataulujen osuutta, kun olivat kalliilla rahalla ne ostaneet. Mukanahan on sitten parin muunkin lintumaalarin (Hallberg ja Ekblom, toim. huom.) teoksia. Itse en pidä von Wrightien kuvia kovinkaan kummoisina.

Linnut kirjoissa

Itse hankin teoksen kirjaversiona. Olen jo aikaisemmin kertonut, kuinka minuun kouluikäisenä ornitologinalkuna vaikuttivat voimakkaasti kirjan eloisat kuvaukset tuntomerkeistä ja eri lajien esiintymisestä. Teos toimi loppumattomana tiedon lähteenä – lähteenä, josta ammennan edelleen.

Kirjan tekijät olivat sen ajan lintuharrastuksen ja -tutkimuksen merkkihenkilöitä: Lars von Haartman, Olavi Hildén, Pentti Linkola, Paavo Suomalainen ja Rauno Tenovuo. Koska teoksen syntyy johtavia tekijöitä ei juurikaan ole missään selostettu, päätin ottaa yhteyttä Pentti Linkolaan, joka turkulaisen, nyt jo 89-vuotiaan Rauno Tenovuon ohella on toimituskunnan ainoa elossa oleva jäsen.

Pohjolan linnut värikuvin

- Toimituskunta: Lars von Haartman, Olavi Hildén, Pentti Linkola, Paavo Suomalainen ja Rauno Tenovuo.
- Värikuvat: Ferdinand, Magnus ja Wilhelm von Wright, Bror Hallberg ja Sven Egholm.
- Piirroskuvitus: Raimo Saarenoksa, Claes Ramel, Ahto Numminen ja Martti Santala.
- Yleiskartat: Gustaf Rudebeck (*Våra svenska fåglar i färg*).
- Ilmestyi 12-osaisena vihkosarjana 1963–1972.
- Kaksiosaisena kirjana 1972. Kirjoja varten valmistettiin myös 12 kpl EP-45 äänilevyn sarja, *Pohjolan linnut laulavat*. Levyllä on n. 110 linnun laulua ja ääniä.
- Sivuja 1284, joista 192 on värillisiä lintutauluja.
- Kirjan koko 185x270 mm.
- Kustantaja Otava.

Miten toimituskunta muotoutui?

PL: Sehän oli minun ja Hildénin Olavin unelma, että Hortlingin Ornitologisk handboken jälkeen tehtäisiin kirja, joka kokoaisi sen hetkisen suomalaisen lintutietouden. Tenovuo ja von Haartman tulivat mukaan, koska oli

vat sen ajan kovia nimiä. Paavo Suomalainen oli mukana ja toimituskunnan puheenjohtajana varmaan sen vuoksi, koska hän muistaakseni oli Otavan hallintoneuvostossa, ja kirjallisen johtajan Hannes Reenpään retkeilykaveri, kävelykeppeineen ja kiikareineen. Reenpäänkin harrasti jonkin verran lintuja. Paavo Suomalaisen rooli oli paljolti käydä läpi käsikirjoituksia ja korjailla virheitä. Hän oli siinä pikkutarkka. Esimerkiksi kaikki ”valkea”-sanat hän korjasi ”valkoiseksi” ja oli usein tästä pikkutarkkuudesta riidoissa Olavi Hildénin kanssa.

Maksettiinko työstä?

PL: Toki, siitä tuli joskus hyvinkin rahaa. Vahinko vain, että potti maksettiin jo etukäteen, ja kun työ viivästy, niin loppuajan joutui työskentelemään ilman palkkaa. Paavo järjesti maksut niin, että sain etukäteen hyvät korvaukset, ja niillä rahoilla ostin verkkoja Päijänteelle.

Tuliko fiilistä, että ei tästä mitään tule?

PL: No välillä. Loppuvaiheessa heitin Facit-merkkisen kirjoituskoneenikin seinään, ja se meni tietty rikki. Olin teettänyt siihen jopa erilliset koiras- ja naaraskirjasimet. Tämä tapahtui sii-

Maanteitä Linkola kulkee pääosin pyörällä. ”Juhannuksen jälkeen teen pyöräretkiä muualle Eurooppaan, missä vielä on metsiä. Tänä kesänä kävin Liettuassa, joka oli kyllä surullinen pettymys.” Kuva © Harri Sulonen.

nä vaiheessa, kun Olavi halusi jatkuvasti kaikki uusimmatkin havainnot mukaan, ja aineistoa tuntui kertyvän loputtomasti. Sain sitten Paavon kautta Triumph-merkkisen koneen, joka on minulla vieläkin. Mutta jouduin tyytymään siihen ilman koiras- ja naarakirjasinmerkkejä.

Mitä aineistoa itse kävit läpi?

PL: Levinneisyys- ja muutto-osuudet olivat minun harteilani. Kävin läpi kaiken

julkaistun kirjallisuuden ja J.A. Palménin arkiston ja muuta. Nyt tuota aineistoa on tullut valtavasti lisää, mutta oli sitä siihenkin mennessä julkaistu valtava määrä.

Pysyittekö aikataulussa?

PL: No ei. Kyllähän aikataulu venyi. Kirjasarja ilmestyi alun perin tarkoitettua hitaammin, mutta ei siitä mi-

tään sen kummempaa sakkoa saatu. Tällaisten projektien aikatauluthan pettävät aina. Aluksihan teos ilmestyi vihreä- ja pehmeäkantisina vihkoina, ja vasta myöhemmin tulivat ne kaksi paksua kirjaa. Muistaakseni oli niin, että jos oli ostanut niitä vihreitä vihkoja, ne sai ilmaiseksi sidotettua kirjoiksi.

Pidittekö bileitä?

PL: Otava järjesti jotkut juhlat Seura-huoneella. Ja sitten saimme sen Val-tion tiedonjulkistamispalkinnon, jonka Olavi Hildén kävi pokkaamassa silloiselta opetusministeri Ulf Sundqvistilta. Minäkin olin mukana, mutta halusin pysyä taustalla.

Olihan se aikansa teos ja toimii edelleenkin tietyiltä osin. Tietenkin esimerkiksi esiintymis- ja muutto-osuudet ovat hurjasti muuttuneet, kun tietoa on tullut lisää ja havaintomäärä on kasvanut moninkertaisesti. Mutta onneksi historia on kansissa.

Entä oman harrastuksesi alku, mikä lintukirja oli käytössäsi?

PL: Käytin ainoastaan Jussi Sepän Lintujen ääniä (ks. LV 3/2006). Erityisesti tutkin kaikenlaista toisarvoista, kuten metsäkirvisen lentotapaa ja muita epäolennaisia tuntomerkkejä. Kyllähän se oli ryömimistä ilman kiikareita, mutta ensimmäisenä vuotenani 1945 tunnistin jo sentään 44 lintulajia. Koulussa luokkatoverin kanssa innostuimme, kun olimme heidän kesäpaikas-

PLV-kirjan värikuvataulut ovat suurimmalta osin von Wrightin veljesten maalaamia ja siten myös kulttuurihistoriallisesti hyvin arvokkaita. Merikotkan on maalannut ”*Taistelevat metsot*” -teoksestaan tunnettu Ferdinand von Wright. Kaikkien lajien levinneisyys maailmanlaajuisesti kuvataan kirjassa kartoin, joita täydentää monien lajien osalta kannantihyys- ja esiintymiskartat Suomesta. Esimerkkinä Johan Tastin hemppo-aineisto. Useiden lajien kohdalla tekstiosuutta on täydennetty myös käyttäytymistä tai lajituntomerkkejä havainnollistavilla piirroksilla.

Hemppo: Vivoilla on merkitty talvehtimisalueen summittainen pohjois- ja eteläraja.

Hempon todetut pesimäpaikat Suomessa vuoden 1945 jälkeen. – TASTIN mukaan.

Keltävästäräkki.
Magnus von Wright (Kuva PLV).

Kukankeittäjä.
Magnus von Wright (Kuva PLV).

Peltosirkku.
Wilhelm von Wright (Kuva PLV).

Kivitasku.
Wilhelm von Wright (Kuva PLV).

saan viikkokausia ja katselimme lintuja. Mutta se oli sellaista kesäaikaista puuhastelua – emme oikein tajunneet, että lintuja voi tarkkailla muuttoaikoinakin. Muu aika meni muihin harrastuksiin, kuten autoihin, posti-merkkeihin, ex libriksiin ja kirjoihin.

Millainen on nykyinen lintuvuotesi?

PL: Kyllä se nytkin kesään rajoittuu. Metsissä en juuri käy, kun ovat niin onnettomia. Vesillä tulee paljon liikuttua, ja jo alusta asti aloin selvittää vesilintukantoja eri järvillä. Tämä keväältä kesäkuulle kestävä tutkimusarja on jatkunut tähän päivään asti. Poikastuottoakin pitäisi seurata, mutta kun se on niin murheellista seurattavaa, niin se saa jäädä väliin. Jokaista saalista kohti on kymmenen petoa, ja ne vievät poikaset. Juhannuksen jälkeen teen pyöräretkiä muualle Eurooppaan, missä vielä on metsiä. Tänä kesänä kävin Liettuassa, joka oli kyllä surullinen pettymys.

Entäs nykyinen lintuharrastus? Mitä mieltä olet?

PL: Voit arvata, mitä mieltä olen bongauksesta. Tässä lähelläkin oli kerran mustaotsalepinkäinen, mutta ei tullut käytyä katsomassa. Oli siellä kyllä pätevä miehet sen määrittämässä. Ainoa bongaus, jonka olen tehnyt, oli Helsingin seudun ensimmäisiä satakieliä Kilossa, kun sillä lajilla oli erityinen hohto. En ole kiinnostunut näistä onnettomista, säälittävästä harhailijoista. Pirkanmaalaisista Rainer Mäkelä on lähinnä minua. Hän on myös kiinnostunut kantojen vaihtelusta ja tekee työtä niiden parissa. Toinen innokas on Jorma Ahola Valkeakoskelta. Onhan tuo nykyharrastus ihan toista kuin ennen. Minulla ei ollut kaukoputkea silloin – eikä ole vielääkään, eikä tule. Optiikka ja kirjallisuus ovat yleistyneet niin tavattomasti. Erotan kyllä bongarit ja tutkijaornitologit kahdeksi eri kategoriaksi.

Lintukantojen muutoksista. Minkä lajin soisit runsastuvan?

PL: Kyllä ne ovat nämä vähentyneet pikkulinnut, kuten kivitasku, keltävästäräkki, peltosirkku ja kukankeittäjä. Kivitaskua on enää vähän ja keltävästäräkki tuntuu hävinneen kokonaan. Käenpiikoja rengastin ennen 300 poikasta vuosittain, tänä keväänä kuulin yhden. Sen sijaan palokärki, kuikka ja kurki ovat odotusten vastaisesti runsastuneet. Kurki lähti täällä melkein tyhjästä nousuun. Palokärki taas on oppinut hyödyntämään hakkuuaukeille jääneitä keloja. Merilokki ei runsastunut ennustamallani tavalla: nyt Vanajalla on 6-7 paria, viime kesänä tosin vain neljä ja puoli paria. Puoli paria siksi, että näin tilanteen, jossa merilokki hautoi ja vieressä seisojien harmaalokki. Uusi laji on meriharakka, jonka kanta täällä kasvoi tänä kesänä yhdestä parista kolmeen. Kaksi pesää löytyi ja lisäksi oli yksi varoitteleva pari. Pikkulokki lähti myös melkein tyhjästä, ja nyt Vanajalla on jo 110 paria.

Linnuston muuttuminen kiinnostaa. Tupa on aina täynnä, kun Pentti Linkola esitelmöi Sääksmäen linnuston muutoksista lintu- ja kasvitieteilijänä tunnetun Thorsten Renvallin 1913 rakennuttamassa "Tervapääsky" -huvilassa Sääksmäellä. Kiitoksena talon emäntä Liisa Niinikangas ojentaa kuulijoiden puolesta Linkolalle vastaleivotun ruuslimpun. Kuvat © Harri Sulonen.

